

Josip Franulić

**DON ANDRIJA PERIĆ (1843. – 1918.) KAO ŽUPNIK GDINJA
(1888. – 1903.)**

*„Opjevajmo slavne muževe (. . .)
kojih se dobra djela ne zaboravljaju” (Sir 44,1.10).*

Ove se godine navršilo 70 godina od smrti veoma zaslužna svećenika don Andrije Perića, a 100 godina da je preuzeo samostalno vođenje župe Gdinj na otoku Hvaru (prije toga bio je 4 godine zamjenik župnika). Kao jedan od njegovih nasljednika, pisac je ove studije donedavno o Periću znao toliko da je on graditelj nove župske kuće (1899.) i nove župske crkve (1901.). Međutim, tek se na temelju proučavanja njegova 19-godišnjeg uredovanja dobiva potpuna slika o njegovoj višestrukoj djelatnosti.

Naprijed navedene činjenice temelje se isključivo na Perićevoj savjesno vođenoj administraciji. Sredio je dotadašnje spise župskog ureda i crkovinara te ih iznova unio u dotične urudžbene zapisnike. Od svih spisa, koje je tijekom 19 godina uredovanja upravljao na pojedine adresate, ostavio je u arhivu rukopisnu kopiju, čime je omogućeno pisanje ove sinteze. Glavnina je njegova dopisivanja na hrvatskom, ali ima dopisa na latinskom, talijanskom i njemačkom jeziku.

Biografski podaci

Ante (Andrija mu je redovničko ime) Perić rodio se u Živogošću 27. svibnja 1843. godine. Pučku školu polazio je u Makarskoj, a franjevačku gimnaziju u Sinju. Bogosloviju je pohađao u Šibeniku i Makarskoj te je 11. studenoga 1866. g. zaređen za svećenika, kao član franjevačke Provincije presv. Otkupitelja.

Od 1868. g. počinje njegova pastoralna služba. Bio je župnikom u Sumartinu 8 godina, u Vinjanima 1 i u Bristu 2 godine te ponovno u Sumartinu 3 godine. Zatim je 1 godinu župski pomoćnik u Dmišu. Sekularizirao se 1883. g. i inkardimirao u hvarsku biskupiju. Pola godine bio je zamjenik župnika u Sućurju. U rujnu 1884. g. dolazi u Gdinj, gdje je do kraja 1888. g. zamjenik starog i nemoćnog župnika N. Grčine, zatim je upravitelj župe do listopada 1893. godine, kad je ime-

novan stalnim župnikom. Umirovljen je 1903. g. i, otišavši iz Gdinja 8. srpnja te godine, nastanio se u Splitu, gdje je umro 1. veljače 1918. godine.

Kad se zna kako je bio slaba zdravlja i vida, ugodno iznenaduje intenzitet i opseg njegovih aktivnosti. Naime, još kao 24-godišnjak bolovao je od upale pluća tijekom 7 mjeseci, zatim bacao krv na grlo za 3 mjeseca, ostala mu bolest u srcu za 10 godina, potom za 22 godine zaduhe, a pred samo umirovljenje velika slabost u plućima, uz povremeno bacanje krvi i nesvjesticu. Sve je to pospješilo da se, na vlastitu molbu, povuče iz aktivne službe u 60. godini života.

Dušobrižnička služba

Kad je 1884. g. došao u Gdinj, bio je svećenik već 18 godina, s određenim pastoralnim iskustvom i župničkom praksom po otočkim i zagorskim župama srednje Dalmacije. Opravdano se pretpostavlja njegovo uzorno izvršavanje raznih dušobrižničkih obveza pa je razumljivo što o tomu nema spomena u službenim župskim spisima.

Na odlasku iz Gdinja sastavio je običajnik, popisavši sve bogoslužne čine i pobožne vježbe koje je tijekom godine obavljao u župi.¹ S tim u vezi kao kuriozum iznesimo kojim je liturgijskim službama bio obilježen početak ovog stoljeća. Na Silvestrovo 1900. g. u 23,30 sati izložen je Presv. Sakramenat, pred kojim se molila krunica Presv. Srca Isusova s pripadajućim litanijama i s *Tebe Boga hvallimo*. U ponoć je započela misa, zaključena euharistijskim blagoslovom. Na Novu godinu 1901. g. u 10 sati započeo je *Matutin* (današnja *Služba čitanja*) pred izloženim Presvetim i zatim misa. Poslije podne uobičajena *Večernja* i zaziv Duha Svetoga.

Na poledini biskupove jubilarne okružnice poimence je naveo 16 neispovjedenih muškaraca² (mjesto tada broji 707 stanovnika) u dotičnoj jubilarnoj godini početka stoljeća i uz njihova imena naveo razloge njihova nepristupanja sakramentima, npr. mulac, bio po svijetu, uvijek među protestantima; trgovac, dao se dušom i tijelom za dobitkom; postolar, indiferentist, nehajan za ono što se tiče duše, a ohol; četvrti ima brodicu i nema kada; peti je prostak i divljak, nemaran u sve-

1. Pojedine dijelove originalna i opširna običajnika, što ga je 1927. g. sastavio ondašnji župnik Gdinja don Jakov Lušić objavio je J. FRANULIĆ, Don Jakov Lušić (1893.-1985.) kao pastoralni radnik, u *Služba Božja* br. 2/1986., 182-185.
2. Nepracticiranje vjere i neprimanja sakramenata niti u Uskrsu bilo je u prošlosti i drugdje. Usp. J. FRANULIĆ, Jedan pogled na naše vjernike u prošlosti, u *Služba Božja* br. 3/1987., str. 270-281. – S tim u vezi vrijedno je napomenuti kako je i papa Pio XII. pred sudionicima Međunarodnoga povijesnog skupa 1955. g. odlučno zanijekao tvrdnju, koja bi bilo koje doba htjela nazvati kršćanskim te mu je „i srednji vijek povijesni, a ne teološki pojam i još manje je idealan uzorak Crkve” (M. KIRIGIN, Zar je Crkva napustila svoje naučavanje?, u *Crkva u svijetu* br. 4/1987., 373).

mu. . . itd. Na kraju toga neuobičajenog popisa nadodaje: „Ovo su ti, brate župniče, 'mudraci' koji malo mare za dušu. Rekao sam im da će se teško pričestiti i na smrti!”

Kao liturg, Perić nije zanemarivao estetski momenat bogoslužja uvažavajući onu Augustinovu da nas vidljive stvari vode k Nevidljivomu (*per visibilia ad invisibilia*). Tako npr. u svojem običajniku preporučuje nasljednicima neka pri pokrivanju oltara uoči Gluhe nedjelje pripaze da zastori imaju konopac za potezanje, a ne da „*remeta kao lud skače po crkvi i penje se po oltarima*”, kad se na Veliku subotu zapjeva *Slava*. Na drugom mjestu piše: „*Pred oltarom sam misnik đaćići (= ministranti), obučeni u kotice. Ne daj nositi i držati torce (= dupliri) pred oltarom prostacima; ružno je vidjeti i zakon ne dopušta*”, nego neka ministranti budu akoliti noseći svijećnjake s voštanicama. 12 proročanstava na Veliku subotu pjevala su „*sve sama djeca, neka se uče*”. Ministranti su, naizmjenično s odraslima, pjevali poslanicu. Tako su se, zahvaljujući Perićevoj vidovitosti, iz redova ministranata, regrutirali odrasli pjevači.

Koliko mu je na srcu bila slava Božja i spasenje duša, najbolje se vidi iz pojedinih slučajeva, u kojima je odlučno nastupao kao branitelj vjere i morala.

Zajedno sa seoskim glavarom, javlja Kotarskom poglavarstvu u Hvaru slučaj svoje neudane župljanke M.L., koja je — kako se govori — do tada rodila dvoje nezakonite djece. Nema trajna boravišta, nego se skita. Primalja nalazi da je opet u drugom stanju. Čim se to doznalo, nesta bez traga. Moli adresat da je žandari pronađu i da je primalja pregleda, jer ona niječe najnoviju trudnoću. Preporučuje da to bude što prije, da ne bi pobacila ili rođeno dijete ubila; također da se istraži je li istina da je i to dvoje djece prije rođenja pobacila ili ih već rođene zadavila.

U dva navrata javlja župniku Drašnica da ne bi vjenčao svoga župljanina J. P., koji je 6 — 7 godina živio u Gdinju i ondje s jednom djevojkom ima dvoje nezakonite djece. Stalno joj je obećavao da će je vjenčati, da bi na kraju pobjegao.³

Nadležnima se višekratno tužio na doseljenu primalju J. L., jer je „dužan nadgledati ćudoređe svojih župljana i od njih odstraniti svaku sablazan”. Dotična primalja psuje i proklinje, pretresa djevojkama poštenje, međusobno zavađa pojedine obitelji i time ih dovodi do parničenja, više je godina propustila uskrсну pričest i sl. Moli Općinsko vijeće u Bogomolju da je otpusti, a njezin posao povjeri jednoj iskusnoj župljanki.

Premda besprijekoran pastoralac, zalažući se mnogo više nego mu je krhko zdravlje dopuštalo, nije bio pošteđen od neugodnosti, uvreda i psovki pojedinih župljana.⁴ Tako su mu jednom počinili štetu na opremi njegova konja (prerezali poprug, oglavu itd.). Kad je crkvinarstvo poručilo I. V. da ne može više sijati na jednoj crkvenoj zemlji — koju su oni odlučili zasaditi lozom — taj je iz čista

3. O javnim grešnicima i nezakonitoj djeci u prošlosti usp. rad naveden u bilj. 2.

4. U vezi s nekorektnim postupcima vjernika prema svećenicima u prošlosti usp. rad naveden u bilj. 2.

mira vrijeđao Perića, psovao mu pok. roditelje i sl. Velikih je neprilika Perić imao s tvrdoglavim i umišljenim predsjednikom crkvinarstva⁵ P. R., o čemu će biti govora i naprijed. Taj je župljane huškao protiv župnika, pred pukom ga grdio i ocrnjivao, dvaput o crkvenom trošku odlazio do biskupa u tu svrhu, pače Perića u lice psovao i vrijeđao „što je igda grđe mogao.”

Iz spisa doznajemo za jedan slučaj kad je župnik bio prevaren. U dopisu, upravljenu na Kotarski sud u Starom Gradu, Perić — ponizno pitajući oprostije — priznaje da je vjenčao P. H., prije nego je taj navršio 24 godine života, a da mu u tu svrhu nije prikazao pismeno sudsko dopuštenje. Perić smatra da bi se i pametniji od njega u tom slučaju prevario, jer je od zaručnika zapravo bio majstorski obmanut riječima da sudac dopušta vjenčanje. Držeći da svako pravilo ima iznimku, „ludo se prevario i povjerovao na samu riječ, zato pravi sanatorijalni popravak za ovaj put, a unaprijed obećaje da će biti oprezniji pak taman da bi trebao jedan jedini dan dok ne navrši svih 24 godine života, tko bio da bio”.

Iz župe se udaljavao jedino u svrhu liječenja zaduhe, plućnog katara, bolesti jetre, prsobolje, kostobolje, reumatizma i sl. Odlazio je jednomu iskusnom liječniku u Šibenik ili u ljekovite kupke Kiseljak u Bosni, gdje bi gotovo svakog proljeća ostajao do mjesec dana. Drugih razloga za izbivanje iz župe nije imao. U jednoj prigodi, kad je službeno bio pozvan u Makarsku, usput je u zavičaju posjetio rođenu braću, koju je posljednji put vidio prije 8 godina.

U vremenu, slobodnom od profesionalnih obveza te poučavanja u školi i poštanske djelatnosti, bavio se pčelarstvom i obrađivanjem župskih vrtova. U tom je smislu zapisao da je „po naravi zanesen za obrađivanjem vrtova, jer svaki čovjek mora imati neku zabavu pa gdje bio da bio, a opet svaki župnik i učitelj mora primjerom poučavati puk u poljodjelstvu”.

Odnos prema Ordinarijatu

Spremno je i ažurno izvršavao naredbe nadležne crkvene vlasti, Biskupskog ordinarijata u Hvaru. Taj ih je podređenom svećenstvu priopćavao brojnim okružnicama, koje je Perić prepisane ostavljao u arhivu i prosljeđivao dalje.

Putem spomenutih okružnica uglavnom su se određivale razne prigodne pobožnosti i kolekte (skupljanje novčanih priloga u određene svrhe). Tako su tijekom 1891. g. naređene dvije trodnevnicе: u vezi sa 600. obljetnicom prijenosa nazaretske kućice na Trsat i uoči blagdana sv. Alojzija, o 300. obljetnici njegove smrti. Među brojnim drugima, spomenimo još g. 1895. trodnevnicu u čast sv. Josipa, o 25. obljetnici njegova proglašenja zaštitnikom Crkve.

5. Od 1917. godine, kad je objavljen Kodeks kanonskog prava, župnik je ujedno i predsjednik crkvinarstva.

U vezi s proslavom 50. obljetnice biskupovanja pape Leona XIII. 1893. godine, po kućama je skupljao milodare za svećenički podmladak. Preko nedjeljne mise održao je „dugi razgovor duhovni, tumačeć slavlje toga dana, da je moglo i malo dijete razumjeti o čemu je slavlje”. Poslao je dva latinska brzojava u Rim. O svršetku dotične jubilarne godine obavio je naređenu trodnevnicu, ali bez euharistijskog blagoslova, „jer nitko ne prispio od puka osim 10 – 15 ženskih glava”. Svetkovala se i 75. obljetnica prve pričesti pape Leona XIII. 1896. godine. Bili su pozvani prvopričesnici te godine da udijele milodare za spomenik, koji će se u toj prigodi podignuti u Viterbu. Trodnevnicе na nakanu Leona XIII. bile su naređene 1894. i 1895. godine.

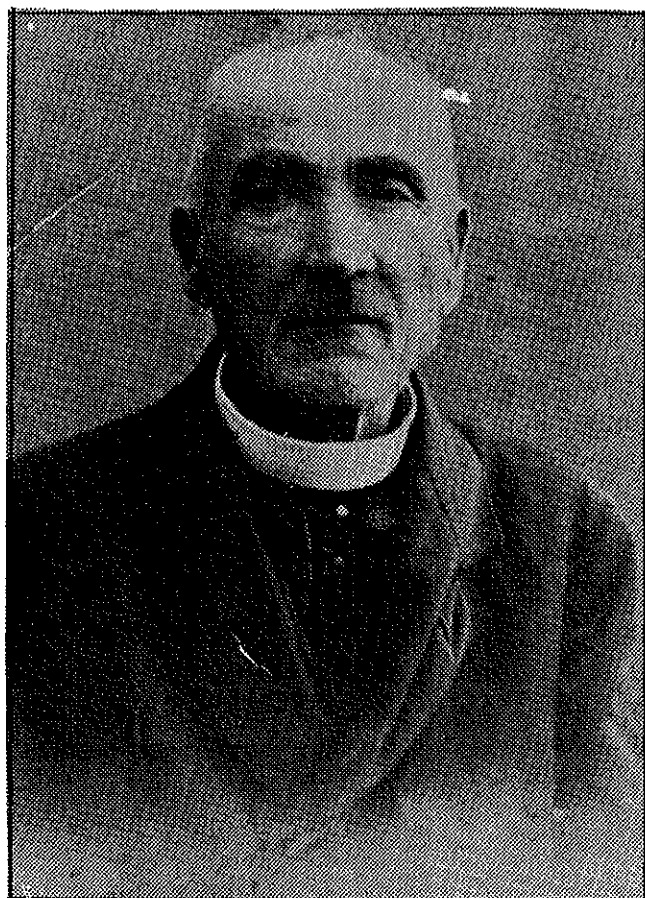
Kolekte su se dijelile na redovite (godišnje) i izvanredne. Svake je godine 6. siječnja bila kolekta za otkup afričkih robova, u listopadu za gradnju Gospine crkve u Lepantu, u 11. nedjelju po Duhovima za gluhonijeme, Petrov novčić skupljao se 29. lipnja i 1. studenoga. . . Izvanredne su kolekte bile naređene u određene svrhe (gradnja groblja sv. Lovre u Rimu, proširenje svetišta na Trsatu, nabava prsnog križa nadbiskupu Carevu o njegovoj Zlatnoj misi. . .) ili povodom elementarnih nepogoda diljem Austro-Ugarske Monarhije (potresi u Sinju i Kranjskoj, poplave u Tirolu, Vorarlbergu i Češkoj, povodanj u Bolu na Braču. . .) i izvan nje (potres u Španjolskoj).

Župljani, premda u pasivnu kraju, odzivali su se prema svojim mogućnostima u todičnim kolektama, u kojima je župnik prednjačio svojim doprinosima. Bilo je, međutim, i slučajeva kad je župnik morao niječno odgovoriti zbog siromaštva svojih župljana, koje je jedne godine ugrozio grad, a druge suša. U vezi s tako učestalim kolektama pisao je g. 1896. Ordinarijatu: „*Imam čast izvijestiti da je ne samo uzaludno već i dosadno u ovoj župi preporučivati s oltara bilo za koje kolekte, osobito za one koje su izvan pokrajine, jer nastane u crkvi žamor, usprkos svakomu umučkivanju i pozivanju na red, uz slične besjede 'Hoćemo odmah, i nama su dali pomoć 1888. g., kad nam je sve grad otukao' itd. Eto, kako se u sličnim slučajevima bijedan dušobrižnik više puta nađe u velikoj neprilici.*”

Razmljivo je da se Ordinarijatu obraćao za pomoć, podršku i savjet u određenim teškoćama. Gotovo cijelu jednu godinu povlačio se predmet o već spomenjanom predsjedniku crkvinarstva, koji je – premda ga je Ordinarijat smijenio s te dužnosti – odbijao predati ključeve crkvene blagajne, a teretili su ga da je prisvojio određenu svotu crkvenog novca. Župnik je molio Ordinarijat da stvar preda sudu ili odobri crkvinarstvu da može „razvrnuti škrinju i napraviti novi ključ, ali to potonje ne bi bilo na diku crkvenoj ni građanskoj vlasti”. Nadležni građanski forum nije mogao prisiliti dotičnoga na predaju ključa, jer je taj – protiv Ordinarijeve odluke, kojom je lišen službe – bio uložio utok na zadarskog metropolitu. Ipak je na kraju dragovoljno predao ključ novoimenovanom predsjedniku, čime je taj spor bio povoljno riješen.

Nije se obraćao Ordinarijatu samo kad je imao problema s pojedincima – kao npr. s upravo spomenutim predsjednikom crkvinarstva – nego i onda kad je bilo u pitanju više ljudi. Tako se 1889. g. tuži na samovolju crkvenih pjevača,

koji — kad se nešto naljute na župnika — za inat neće da pjevaju niti da drugima ustupe mjesta. Posljednji su put tako postupili zato „što je povjerenstvo, određeno za opredjeljenje položaja za novu crkvu i župsku kuću, odabralo mjesto koje njima nije po volji”. Moli da Ordinarijat naredi neka oni koji neće pjevati odstupe iz korskih klupa, a ustupe mjesta crkovenarima i „remeti” koji će pjevati. Ordinarijat odgovara da dodjela raznih mjesta i služba u bogoslužju spada na župnika, koji se — kad ga u tomu ne bi slušali — slobodno može obratiti građanskoj vlasti za pomoć.

Don Andrija Perić
kao 66-godišnjak

Jasno je da mu Ordinarijat nije bio samo utočište u nevolji, nego je na nj računao i onda kad se radilo npr. o materijalnom napretku crkve. Predložio je — i bilo mu je udovoljeno — da se, uz redovita imenovanja crkovenara, nadodaju dvije nove povelje za upravitelje bratovštine i da im se nadjenu zvučni naslovi: *Veliki župan i Veliki podžupan gđinjske bratovštine Presv. Sakramenta*. „Te dvije povelje služile bi im za poticanje na revnije izvršavanje njihovih dužnosti, koje su gotovo posve zanemarili”.

Na molbu Ordinarijata da, premda već umirovljen, ostane u župi do poslije Uskrsa 1903. godine, odgovara: „U znak harnosti – upogled prošastih dobročinstava hvarske biskupije napram istomu – potpisani se izjavljuju odanim, poslušnim i pokornim tomu prepošt. Ordinarijatu, ne samo ostati u službi do poslije uskrsnih blagdana t. g., nego štoviše u kojoj li mu drago časovitoj potrebi, kada bi mu zdravlje dopuštalo, kroza sav tijek njegova mirovinskog stanja do smrti.”

Branitelj sirota i udovica

Ako je dopušteno uspoređivati, te se svetopisamske riječi (usp. Ps 68,8) doista mogu primijeniti na Perića. Takva se tvrdnja temelji na izvorima prve ruke, s kojima ćemo se u daljnjem tekstu upoznati.

Sadržaj dotičnih spisa zapravo je konkretna primjena nadahnutih savjeta: „Ugnjetenom pritecite u pomoć, siroti pomozite do pravde, za udovicu se zauzmite” (Iz 1,17).

Kotarskom poglavarstvu u Hvaru vruće preporučuje ažurnost u izdavanju pismena dopuštenja S. Č., koje on čeka tri mjeseca, da bi mogao prenositi drva na morsku obalu, zbog njihova daljnjeg transportiranja, „inače bijedan siromašak neće imati ni zalogaja kruha”.

U dva navrata moli jednu dobrotvornu ustanovu sa sjedištem u Trstu za bolesnu i siromašnu udovicu J. V., da joj se ne obustavlja već udijeljena mjesečna pomoć, „tako nužna pomoć, jer je jadna i bijedna doista u krajnjoj potrebi”. Preporučuje ju velikodušnom milosrđu i dobroti dotične ustanove.

Iz jednoga dopisa doznajemo za slučaj 70-godišnje udovice A. T., „puke siromašice, seljakinje od staroga kova”. Ona je 30 godina skupljala „bijeke novce za crne dane”, a pošto je bila gluha, nastavila je to činiti i nakon što su dotične kovanice izišle iz opticaja. Namjeravajući kupiti neke odjevne predmete, doznala je od trgovca da su njezini novci izvan prometa. „A ona bijedna da poludi i da se živa zakopa u grobnicu. To bi se doista bilo i dogodilo da je nisu od toga odvratile mnogi seljani svjetujući joj da se obrati vrućom molbenicom poglavitoj Blagajni u Beču, da joj se bijednoj smiluju. Zato joj se i daje ova svjedodžba, da joj se vjeruje i pomogne u skrajnjoj potrebi te da joj se dade – za milost – novac od prometa za to 175 dvojaka (= 20 novčića), koji su izvan prometa”.

Zajedno sa seoskim glavarem, piše tužbu na Kotarski sud u Starom Gradu protiv J. Č., koji zlostavlja svoju 71-godišnju majku udovicu. U njezinoj odsutnosti sin joj je nasilno otvorio škrinju i prisvojio što se unutra nalazilo. Davio ju je i višekratno udarao njezinom glavom o zid. Starica je 5 – 6 puta dolazila župniku i seoskom glavaru da to jave sudu, ali su oni otezali tužbom i nastojali privoljeti njezina sina na pitanje oprostjenja u svoje majke, osobito u božićno vrijeme. (Tužba je pisana 28. siječnja 1897. g.) Nije to uspjelo ni župniku o blagoslovu kuća, kad je dotičnoga uzeo za ruku i molio ga da u majke pita oprostjenje, što

nije učinio, jer ga je u tomu podržavala njegova žena. Ne samo da nije pokazao znakove kajanja već se svojim postupcima prema majci hvalio pred drugima. *Stara majka opet je jučer dolazila u glavara i župnika, tuži se da joj sin neće da dade ništa za uzdržanje života, već da joj uvijek prijete i mrko je gleda. Zato ponizno molimo mi dva potpisana da bi ih taj Slavni Sud pozvao na raspravu, uz dotične njihove svjedoke i prisilio njezina sina na pitanje oprostjenja, vraćanje ukradenih predmeta, popravljjanje njezine škrinje te da bi kaznio njegovu bahatost i vrijeđanje, davljenje i udaranje njegove vlastite majke. Takvo usviještenje jednoga služilo bi za ustuk drugima ovdje u selu. (. . .) A takvima se propovijeda (o dužnostima prema roditeljima) i to često, ali sve uzalud. Takvima trebalo bi štapove davati da se opamete!*" Dakle, uslijed nedjelotvornosti drugih uvjerljivih dokaza, Perić predlaže kao krajnje rješenje *argumentum baculinum!*

Na Cara i Kralja adresira svjedodžbu siromaštva 72-godišnjemu I. M., koji je „uvijek uživao najbolji glas kao građanin, državljanin i otac, ali uslijed nesreća koje su ga često zadesile, pao je u strašno siromaštvo te ne bude li ljubavi prema bližnjemu i bratske susretljivosti, kukavno će i nevoljno svršiti svoju starost. Radi čega potpisani župnik usuđuje se ovom svjedodžbom preporučiti ga svakomu pojedinom dobrotvoru i veledušniku." Listajući Perićevu *Knjigu obvezatnih obiteljskih doprinosa crkvi*, nalazimo da je on osobno 1899. g. dao „jedan sić masta" (= groždanog mošta), što ga je dugovao spomenuti I. M. Za istoga je svojim nasljednicima napisao: „Dužan crkvi, ali puki siromah, dakle?" Također nije očekivao da podmiruje svoje obveze ni jedna samohrana majka („ona i sin nezakoniti; nevolja ona, nevolja tko joj ga učinio; nema ništa!").

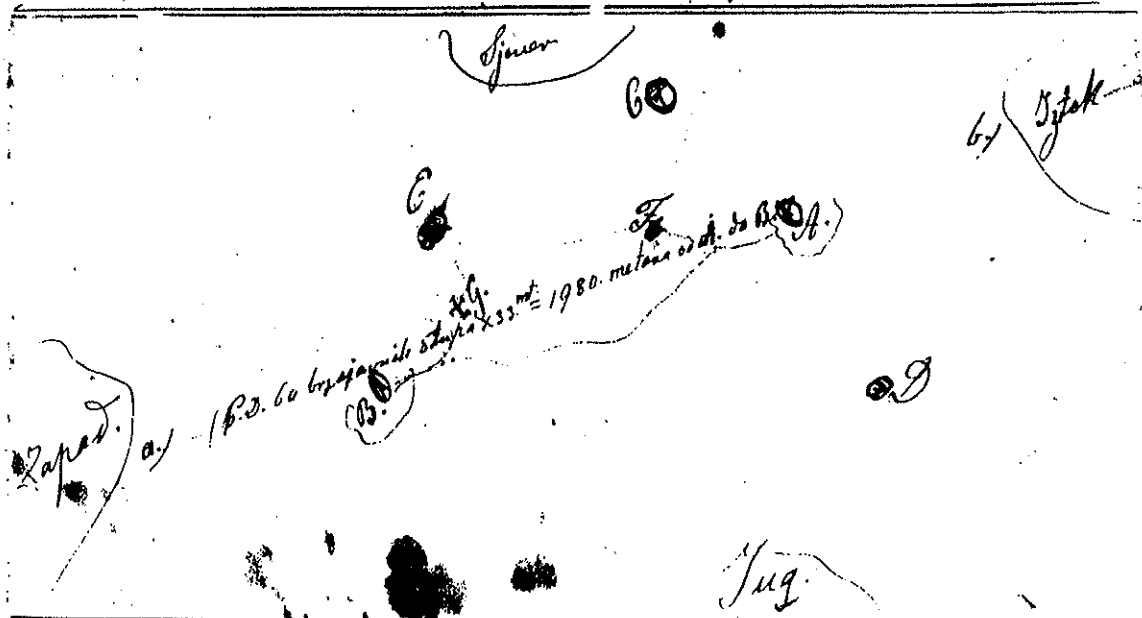
Veliko je razumijevanje Perić pokazivao i prema drugim dužnicima crkve. Za A. B. piše da je star, bolestan i ubog, a tako i njegova žena te da nemaju poroda, zato da bi mu se imalo oprostiti što duguje crkvi: „Treba pravo suditi, a vi, gosp. župniče i crkvinari, sudite kako znadete po duši!"

Perić je dobro razlikovao gdje se radi doista o pukoj sirotinji, a gdje je po srijedi izigravanje preuzetih obveza. Za dužnika S. Č. sugerira svomu nasljedniku da ga pred crkvinarima taktično upozori na pismeni ugovor u vezi s korištenjem crkvenih zemljišta („sve tiho i polako uredi posao").

U ugovoru, koji je crkvinarstvo sklopilo s „remetom", nalazimo da je župnik dužan putem suda prisiliti nemarne obitelji da „remeti" u naravi daju, što mu na ime njegove službe pripada „po starodavnom seoskom običaju". Perić je u načelu morao nastupiti kao branitelj crkvenih prava i zaštitnik crkvene imovine, ali je u konkretnoj primjeni tih načela pokazao veliku elastičnost prema pojedincima postupajući po onoj: *Frater in re, suaviter in modo*. Bio je svjestan da bi kruta i beziznimna primjena određenih propisa i zakona bila zapravo potvrda one postavke: *Summum ius, summa iniuria*.

Kao što je uvidavno postupao u vezi s obvezatnim obiteljskim doprinosima crkvi, jednako se realno i korektno postavljao kad je bila u pitanju redovina, koju su njemu osobno dugovali župljani. Po mjesnom običaju, sastojala se u naravi: svaka je obitelj bila dužna godišnje dognati jednoga konja drva, a u „jematvi"

Poprilični nacrt - kućišta / komšiluka.
 Također putka - i broj puka usve u
 Gdinju

Tumačenje

- A. stara Zupnička Crkva - gdje stanuje - 37 žitelja (= duša)
- ... a. i. b. cesta kroz prolaze brojavni stupci (kr. 60. do B.)
- B. komšiluk dugidolac - gdje stanuje polovica puka 267. id. id
- C. " Banovidvori - gdje stanuje - 22. id. id
- D. " Donkovići - id. id - 54. id. id
- E. " Veroka - id. id - 156. id. id
- F. " Crkva sv. Lucije
- G. " Crkva sv. Roka

P.D. ad A. do B. 1980. mtr.
 ad B. do D. 2526. mtr.
 ad B. do G. 250
 ad G. do C. 250
 ad C. do G. 1650
 ad G. do A. 400
 ad A. - D.

Zupnički Ured
 Gdinj 6. travnja 1887.
 P. H. Udr. Bovic

„Poprilični nacrt kućišta (komšiluka), također puta i broj puka usve u Gdinju“ s tumačenjem grafičkog prikaza, od 6. IV. 1887. godine.

Gdinj' dne 28 Kolovaza 1898.

Memorandum

Tandem-Aligando.

Čuo se napotkom složišmo svi Gdinjani, da nećemo više činiti utoke zbog položaja, gdje se ima sagraditi nova župnica na kući i kuća. To jist svi jednoglasno pristajemo, da bude sagradjeno jedro i drugo onđe, gdje je Visoka C. K. Ministarstvo odredilo, naime na mjestu zvanom "Petrov glog".

U tu svrhu, za da se gradnja odmah započne, mi potpisani posiguravamo Visoku C. K. Dalmatinsku Vladu, da ćemo do primiti u samu i gotovu novcu, sve ono što od sela Visoka Vlada traži, i to u 3. tri regne a jednake ise, naime I^{ta} isu (= traži dio ude u propisano) kada gradnja (zidanje) započne; II^{ta} isu, kada gradnja (zidanje) dovrši; a III^{ta} traži isu, kada sve gradnja bude kolaudirana, od C. K. Vlade. Po sebi se razumi, za kuću napose i za crkvu, a za crkvu napose, kako se kaže gradnja započne i dovrši, kao što i kolaudina. U vjeru čega sliče naši vlastovinski potpisi ili glaveni knjiz, potvrđuju i od nasloda.

Naslovna stranica Memoranduma od 28. VIII. 1898. (u prilogu su potpisi glava obitelji), kojim se svi Gdinjani slažu s današnjom lokacijom župske crkve i kuće

po svakom članu dati 1/2 „sića masta“ (= 5,37 l). Dok je g. 1893. zapisao da „u župi za sada nema pravih siromaha, koji ne bi mogli župniku podmiriti redovinu“, dotle poslije 6 godina nalazimo posve drukčiju situaciju. Od ukupno 82 obitelji (u mjestu je tada 565 stanovnika), 58 ih doprinosi mošt i drva, 10 daje samo mošt jer drva nemaju, a 14 ne doprinosi ništa, jer su prava sirotinja.

Navedeni primjeri bjelodano potvrđuju Perićevo čovjekoljublje, razumijevanje i suosjećanje koje je – vođen djelotvornom kršćanskom ljubavi – iskazivao potrebnima. Duboko usvojeni stavovi o pomoći i zaštiti ljudima u nevolji, poticali

su ga da u praksi ostvaruje duhovna i tjelesna djela milosrđa. Sva su njegova dobročinstva zapisana u Knjizi života (usp. Otk 20,12), a nama je putem njegova uredovanja poznat tek mali dio, jer se u svojoj karitativnoj djelatnosti očito vodio Isusovim savjetom: „Neka ti ne zna ljevica što čini desnica!” (Mt 6,3)

Graditelj crkvenih objekata

Istini za volju, Perić nije začetnik ideje o gradnji crkvenih objekata, nego je doveo do konačna ostvarenja dugogodišnja nastojanja svojega prethodnika. Prva molba u tom smislu datirana je još 1851. godine, da bi tek poslije pola stoljeća Gdinj dobio novu župsku kuću i novu crkvu, zahvaljujući upravo Perićevu svestranom zalaganju.⁶

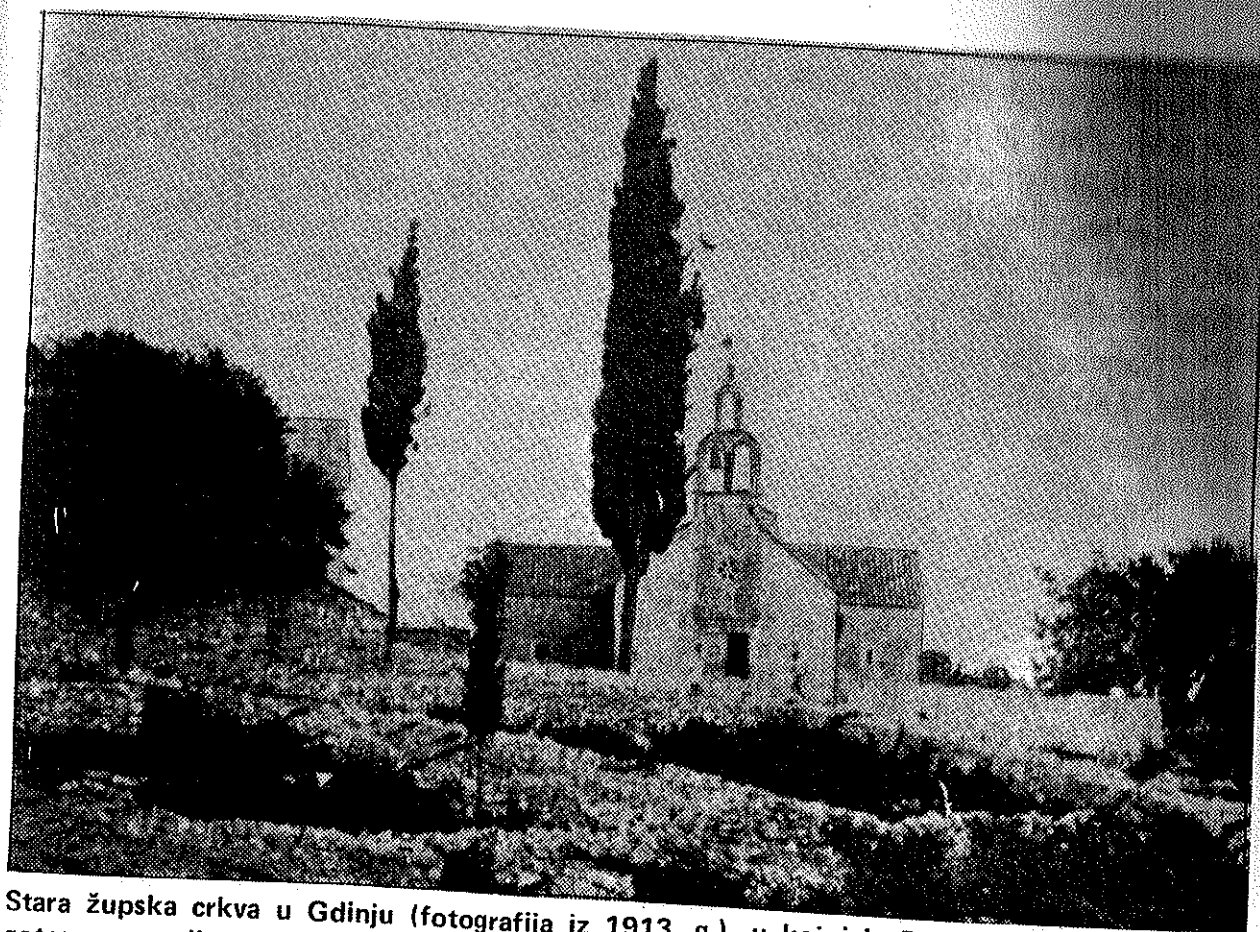
Budući da su tada ovi krajevi bili u sklopu Austro-Ugarske Monarhije, za gradnju dotičnih objekata bile su nadležne tri građanske instance: Kotarsko poglavarstvo u Hvaru, Dalmatinsko Namjesništvo, tj. pokrajinska vlada u Zadru⁷ te Ministarstvo bogoštovlja i prosvjete u Beču. Perić se, u požurivanju gradnje dotičnih zgrada, uvelike koristio svojim poznanstvima i vezama s tadašnjim utjecajnim pojedincima (u jednom spisu spominje „savjete i naputke nekih visokopoloženih osoba u Zadru”). Tako se 1897. g. obratio i zastupniku don Jurju Bijankiniju, članu Carevinskog vijeća u Beču, navodeći da je od 1851. g. do tada uputio točno stotinu uredovnih spisa u vezi s gradnjom crkve i kuće.

Svjestan da „lijepa riječ i gvozdene vrata otvara”, u brojnim molbama na gore spomenute instance nalazimo i ovako Perićeve rečenice: „Ufa se u dobrotu i milost toga pošt. Naslova da će se što prije pobrinuti i za ovaj bijedni puk. (. . .) Velika, baš velika, nužda i krajnja potreba sili župnika da se pokorno a često obraća tomu Naslovu, koji mu je jedini otac i majka u tim poslovima.” Ili na drugomu mjestu: „Neka ovo bude posljednja molbenica koju ponizno šaljemo tomu pošt. Naslovu i prosimo dušom i tijelom, ne u Sultana niti u koje poganske vlade, nego u pravom smislu u Visoke cesarsko-kraljevske katoličke austrijske apostolske Vlade, da se smiluje i da se napokon pobrine za gradnju neizbježno potrebite nove župske crkve.”

U skladu s ondašnjim redovitim postupkom oko gradnje javnih objekata, najprije je određeno povjerenstvo moralo izabrati mjesto za gradnju dotičnih zgrada. Na sjednici, održanoj 1. kolovoza 1889. g. zbog lokacije nove crkve i župske kuće, Perić je rekao i ovo: „Obje rečene zgrade ne misle se činiti niti za miše niti za ptice niti za kakve zvijeri, već jedino za dobrobit puka nahodećeg se u selu i na

6. Gradnja crkvenih objekata već je, premda djelomično, obrađivana u literaturi. Usp. R. RADOVANOVIĆ, Gdinj (geografsko-povijesni prikaz). Hvar 1972., 94-106.

7. Ona je, kako piše Perić, imala patonatsko pravo i skrbništvo nad svim crkvama u pokrajini.

Stara župska crkva u Gdinju (fotografija iz 1913. g.), u kojoj je Perić obavljao bogoslužje gotovo sve vrijeme svojega boravka u Gdinju (posljednju pola godine u novoj crkvi); lijevo stara ž. kuća

lakoću dušobrižniku, da lakše priskoči puku u svakoj potrebi. Rekoh: za dobrobit puka među pukom; hoću reći u raštrkanim selima, kakvo je ovo naše, da barem bude blizu većine puka, dočim je do sada od svega puka odalečen bio." Konkretno govoreći, Perić je bio za lokalitet „Navrh gustirne”, gdje bi bio blizu većine župljana. Međutim, uslijed brojnih utoka mještana, vladin čovjek, došavši na lice mjesta, odredi današnju lokaciju na mjestu zvanom „Petrov glog”. Tu je, kako piše Perić, „za župnika samotno mjesto, a za seljane pravo središte.”

Pošto je definitivno određena lokacija novih župskih objekata, Perić požuruje najprije gradnju župske kuće iz zdravstvenih razloga. U staroj župskoj kući, koju često naziva špiljom, narušio je svoje, ionako slabo, zdravlje. Kakav je bio njegov boravak u toj kući, slikovito je opisao u dopisu na Namjesništvo od 28. rujna 1898. godine: „Upravo danas navršava se 14 godina da župnik svederno prebiva u vlažnoj, plijesnivoj i rastrošenoj kućetini, jer bolje nije mogao imati, tako da kad bi kiše padale, osobito potopi kao noćas, on bi plivao u vodi kao riba u moru i stoga svake godine 2 – ili 3 – mjesečni katar na plućima i zaduhu jedva bi liječio i živ ostao.”

Nakon što je Vlada odobrila potrebna sredstva za novu crkvu i kuću, Perić je nadležnima predlagao da se njemu povjeri gradnja navedenih objekata. Župnik i crkvinarstvo, uz pomoć cjelokupnog pučanstva, štednjom ili pozajmicom

od Vlade ili koga drugoga, sagradili bi obje zgrade, a također i pripadajuće zidove oko njih. Perić je u tu svrhu bio spreman „jamčiti svojom župničkom plaćom ili slučajnom mirovinom, a do potrebe položiti i odnosnu jamčevinu u novcu”. Ako se navedeni prijedlog, naime o gradnji objekata u župnikovoj režiji, ne može prihvatiti, moli da se što prije učini „dražbeni oglas” u spomenutu svrhu, kako bi se našao zakupnik za izvođenje dotičnih radova.

Natječaj za izgradnju župske kuće s čatrnjom održan je 7. studenoga 1898. godine, pod pokroviteljstvom Kotarskog poglavarstva u Splitu. Gradnju je zakupio poduzetnik Vicko Karninčić iz Bola na Braču za svotu od 8.444 forinta.⁸

Nastanivši se u novoj kući, ukazala se potreba jedne pomoćne zgrade (današnja „konoba”), napose od župske kuće, za „vino, badnje i ostale sude te pranje rublja”. U tu se svrhu obratio Namjesništvu: „Kod te milostive majke, visoke Vlade, sve se isprosi, ako se odnosi na razložno i nužno pitanje. Tako je do sada i u Gdinju bilo, na čemu župnik ostaje haran i zahvalan u vijeke.” Obvezuje se sagraditi „konobu” vlastitim sredstvima, a od Vlade moli samo pripomoć od 125 for. Indikativno je da je posljednji Perićev dopis, datiran dan prije njegova odlaska iz župe, 6. srpnja 1903. godine, u vezi s dotičnom „konobom”. Javlja hvarskom Poglavarstvu da je Namjesništvo udijelilo zamoljenu potporu od 125 for. za gradnju „konobe”, koju je sagradio — kako se bio obvezao još u studenom 1901. godine. Ovih će se dana, naime, u srpnju 1903. g. pokriti ne na jednu nego na dvije vode — makar će ga to više koštati — zbog ljepšeg izgleda i da ne nagrđuje novu župsku kuću. Slijedećeg mjeseca tj. u kolovozu 1903. g. može biti predan na uporabu.

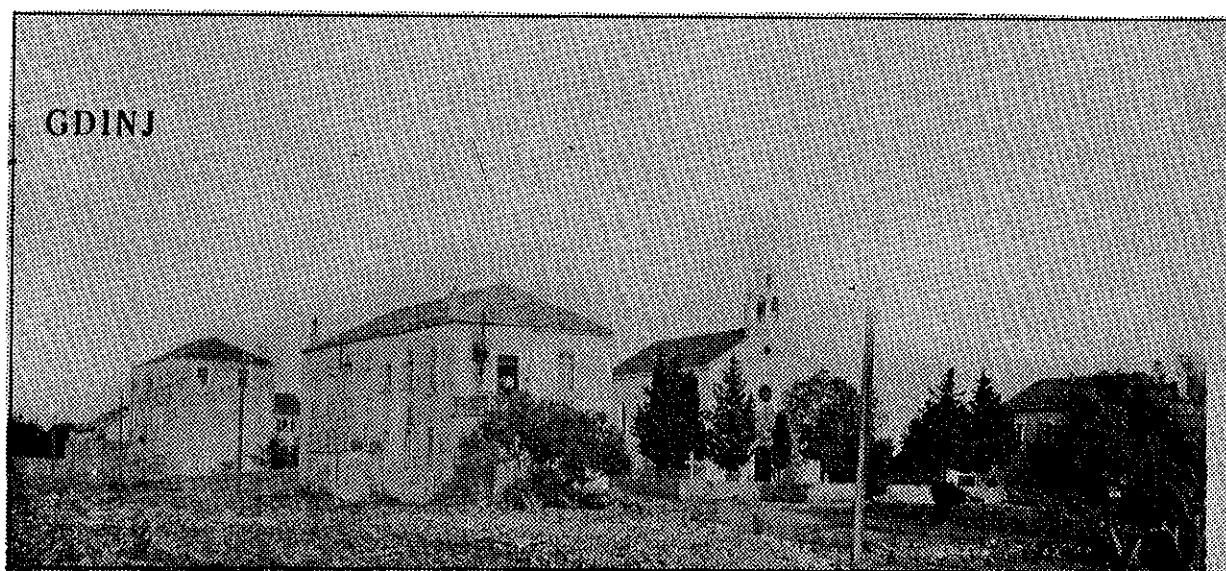
Premda je, zajedno s gradnjom nove župske kuće, desetljećima bila aktualna i gradnja nove crkve, ipak kao odlučujuću za njezinu gradnju možemo uzeti g. 1885. Tada je Perić, podrškom župljana, uljudno odbio pomoć od 340 for., koju je Namjesništvo bilo namijenilo za popravak stare crkve. Pozvao se na zaključak seoskog zbora od 16. srpnja 1883. g., kad su se mještani dobrovoljno obvezali na sve što Vlada od njih zatraži, ali pod uvjetom da se sagradi nova, a nikako da se popravlja stara crkva. Od 520 stanovnika, koliko ih je tada bilo u mjestu, tek ih je 200 moglo stati u crkvu, a ostali su stajali vani. „Bila bi velika neprijava i nepristojnost kao i grijeh, činiti Visoku Vladu da troši novce u uzaludne radnje. Mi bismo pred Bogom sagriješili kad bismo se i najmanjega tereta primili u pomoć ma bilo komu za popravljnje iste. Zato se zahvalite Previsokoj Vladi — javlja Perić Poglavarstvu — a molite da se pobrine što prije sagraditi nam no-

8. Numizmatička vrijednost jedne srebrne forinte iz 1890. g. danas je DM 25. jedne srebrne jubilarne krune (= pola forinte) iz 1896. g. je DM 40 (podaci od Hessische Landesbank u Frankfurtu, posredovanjem dipl. oec. V. Heller iz Darmstadta, BRD). — U vrijeme Perićeva župnikovanja u Gdinju stipendij za pjevanu misu bio je jednu forintu. Iz jednoga njegova dopisa 1885. g. znamo da je dnevnicu kamenoklesara iznosila 3,50 for., drvodjelca 2,50 for., a težaka 1,50 for. — Iz drugih izvora doznajemo da se za jednu forintu mog-

vu župničku crkvu, za koju smo prosili još od davnih vremena, a na to je i Starija Vlast bila pristala.”

Perić nam je zorno opisao staru crkvu: „Župska je crkva, za koju se prosi ima više od 15 godina (pisao 1885. godine), u najgadjnijem stanju, posve malašna, niska, trošna i zidovi raspukli, a svod prijeti — od časa do časa — poraz svega puka, kad je u crkvi; pokrov ne vrijedi nit šupljega boba, a kad je kiša, po crkvi voda pliva.”⁹

Početakom 1883. godine, u ime svega pučanstva, Perićev prethodnik poslao je Caru i Kralju „molbenicu” za pomoć u gradnji nove crkve. Poslije 3 godine Poglavarstvo je molbu vratilo Periću, s napomenom da će Vlada pomoći sagraditi crkvu, u čemu ne bude mogao puk, a da više ne treba pitati u Kralja pomoć.

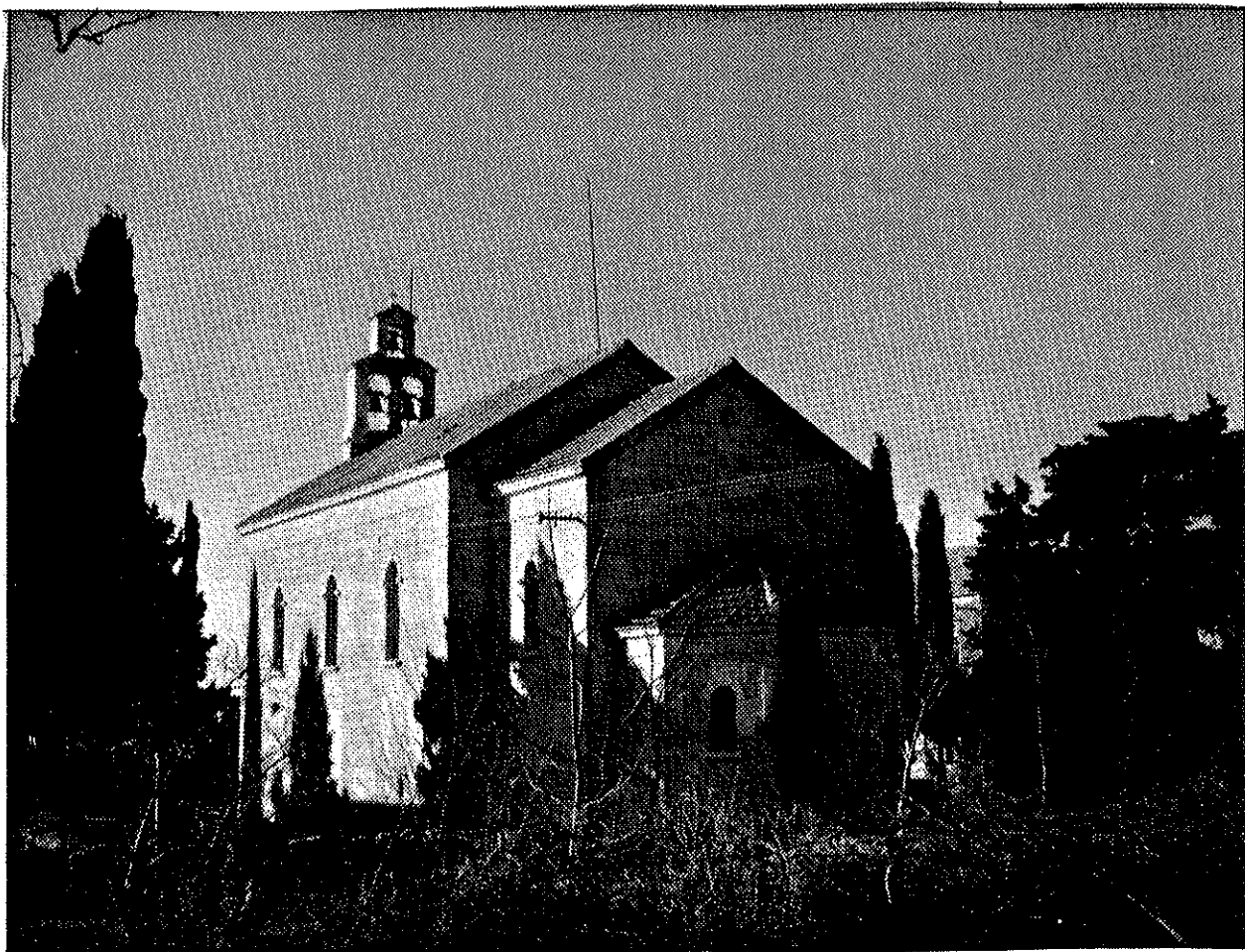

Gdinjski objekti kojima je Perić graditelj (župska crkva i desno od nje župska kuća); i utemeljitelj (škola — u prvom planu lijevo i pošta — u drugom planu lijevo). Snimljeno 1930 godine.

Vlada je iz Vjerozakonske zaklade udijelila 4.392 for., na teret župljana palo je 3.252 for., a crkvinarstva 800 for. Crkvinarstvo je zaključilo da se zakupniku gradnje župske kuće uruči u novcu ono što je pučanstvo dužno dati za dotičnu gradnju u naravi i nadnicama. Poduzetnik se pisemno obvezao da od župljana neće tražiti ama baš ništa, osim naznačene svote u gotovini.

9. Stara je crkva iz 16. stoljeća, s kasnijim dogradnjama, tlocrt joj je latinski križ, ima 5 oltara i trodijelni zvonik „na preslicu”. Proglašena je spomenikom kulture. Vrstan poznavatelj otočke kulturne baštine, dr. N. Duboković Nadalini, naziva je „najatraktivnijim otočkim objektom uopće”.
- Može kupiti 8 kg brašna srednje kvalitete, odnosno 2 kg šećera; par cipela stajao je 1,50-2 for. — Sve što je u ovoj bilješci navedeno, donosi se u svrhu orijentacije i stvaranja predodžbe o približnoj vrijednosti župskih objekata. Ipak je sve to relativno (Omnis comparatio claudicat) i gotovo je nemoguće adekvatno preračunati ondašnje forinte u neku današnju valutu.

Iz župskih spisa ne možemo znati kad se pristupilo gradnji župske kuće, ali imamo zapisano da je bila gotova do 8. rujna 1899. g. Do prosinca je potpuno osušena, tako da se Perić u njoj nastanio početkom 1900. godine, dopuštanjem Kotarskog poglavarstva u Splitu. Za gradnju zida oko kuće primio je od Vjerozakonske zaklade potporu od 150 for., a još je toliko uložio iz vlastitih sredstava. Tim je sredstvima nastojao da se savjesno izvede što je moguće više dotičnog zida. U travnju 1901. g. državni je stručnjak kolaudirao sagrađeni dio zida oko kuće i vrtova, ali je još trebalo sredstava za dovršenje zida i za iznošenje gomila kamenja (punih pet „trabakula“) iz vrtova. Moli određena sredstva, a ostalo će potrošiti od svoga džepa. Zidovi su u potpunosti sagrađeni u studenom 1901. godine.

Župska crkva u Gdinju koju je Perić sagrađio 1901. godine.

Kad je već bila sagrađena nova župska kuća s motivacijom da mu je sada daleko iću u staru crkvu (800 m prema sjeveroistoku), u studenom 1899. g. Perić moli Namjesništvo da se pospješi gradnja nove crkve, koju je Ministarstvo odobrilo 16. prosinca 1899. godine. Ujedno je u tu svrhu odredilo iznos od 17.014 for., od čega je Vlada iz Vjerozakonske zaklade udijelila 11.933 for., a župljani će doprinijeti svotu od 5.080 for. Budući da je crkvinarstvo bilo

dužno doprinijeti za župsku kuću 800 for., bilo je oslobođeno doprinosa u gradnji crkve. Naknadno je, na Perićevu molbu, Ministarstvo smanjilo udio župljana za crkvu od 5.080 na 3.080 for.¹⁰

Blagoslov temeljnog kamena nove crkve, pod koji je stavljeno 50 for., obavljen je 15. lipnja 1900. g. u 8 sati. Poduzetnik je, kao i u gradnji župske kuće, bio Vicko Karninčić. Iz jednoga Perićeva dopisa u travnju 1901. g. doznajemo da će crkva uskoro biti gotova. Dalje se u župskim spisima ne nalazi ništa o novoj crkvi do 9. prosinca 1902. godine, kad Perić šalje Namjesništvu ovaj brzojav: „Potpisani ne dobio dvaput pitanu dozvolu govoriti misu u novoj davno sagrađenoj crkvi, danas najskromnije ponavlja, jer je potpisani slaba zdravlja, a stara crkva daleko.” Crkva je otvorena bogoslužju na Božić 1902. godine, a Perić ju je – dopuštenjem Ordinarijata – prethodno blagoslovio. Tri zvona na crkvi (zvonik „na preslicu”) nabavljena su u Ljubljani od tvrtke M. Samassa, a posvetio ih je knez-biskup ljubljanski A. B. Jeglič g. 1901.¹¹ Te je godine splitski kipar G. Voltolini izradio balaustradu na ulazu u prezbiterij. Tijekom 1902. g. Namjesništvo je, na Perićevu molbu, financiralo izgradnju zida oko crkvenog dvorišta, a iste su godine, u režiji zakupnika, učinjene nove klupe za crkvu. G. 1903. nabavljen je u spomenute ljubljanske tvrtke veliki metalni luster za 24 svijeće, a stajao je 600 for.¹²

U vezi s gradnjom crkve jest i nesretni slučaj, u kojemu je 22. kolovoza 1902. g. smrtno stradao 37-godišnji zidar, Istranin K. Fain. Taj potresni događaj dirljivo je i s neskrivenom sućuti opisao Perić u dopisu, upravljenu na zadarsku *Smotru dalmatinsku*. Unesrećeni je, bijeleći crkvu, pao s 4 metra visine u prezbiteriju i poslije 10 minuta izdahnuo. Prethodne noći nije spavao, potresen zbog sestrine smrti, a na svoj posljednji dan bio je smućen i veoma zamišljen. Kao da je predvidio svoju smrt, koja je uslijedila u 14,30 sati! Sat vremena prije smrti bio je kod župnika i pripovjedio mu svoj nedavni san, kako je pao s visine od 30 – 40 metara i prošao s manjim ozljedama! Perić mu je svjetovao da ide počiniti prije nego nastavi poslom, ali on ne htjede s obrazloženjem da mora raditi, jer dolazi poduzetnik. „Bog mu se duši smilovao, jer je bio bogotražan i trijezan čovjek.

10. Protokoliravši to rješenje, Perić je u opasci napisao: „Veselje u Izraelu”.

11. Od tih je zvona danas na crkvi samo ono najveće. Dva manja skinuta su u Prvom svjetskom ratu (2. III. 1918.), a umjesto njih nabavljena su nova 1925. g. u Ljubljani (Zvonarna – Strojne tovarne in livarne).

12. Glavnina sadašnjega crkvenog inventara nabavljena je, nastojanjem župnika don Jakova Stipetića, tijekom 1907. i 1908. godine. Kameno-mramorni glavni oltar s trima kipovima rad je splitskog kipara P. Bilinića, prvog Meštovićeve učitelja. Kipar i graditelj oltara J. Obletter iz tirolskog Gródena autor je velebna drvenog oltara u neogotičkom stilu, s trima kipovima i reljefnim prikazom Posljednje večere na antependiju oltara. (Oltar takva izgleda i izrade jedinstveni je primjerak na o. Hvaru, a možda i na širem području.) Spomenuti Obletter izradio je i procesionalno Raspelo te impresivni kip Bogorodice s Djetetom u naravnoj veličini. Slike Križnoga puta naslikane su uljem na platnu. Crkva i njezin inventar temeljito su obnovljeni 1973. i sljedećih godina, zalaganjem župnika don Iva Lozića.

Začudo, u Gdinju se sagradila nova župska kuća, a druge godine nova župska crkva, a da nitko nije ni prsta ozlijedio. Nego kad? Poslije obilate godine, otkad je sva radnja završila, i to u sasvim potpunom redu, bijeleći crkvu, osta žrtvom bijedan Karlo. *Sine sanguine effusione non fit remissio.* Bog mu dao sto pokoja!”

Za Perićeva službovanja sagrađene su u župi i dvije crkvice: sv. Roka 1891. g. i sv. Petra 1894. godine. Dok je ova sv. Petra sagrađena kao nova (u vezi s njezinom gradnjom uopće nema spomena u župskim spisima), ona sv. Roka postojala je i prije, premda dosta manja od sadašnje. Pod nadnevkom od 27. srpnja 1891. g. Perić se obratio Ordinarijatu — već sutradan dobio je pozitivan odgovor — navodeći da crkvinarstvo „po želji cijeloga puka, želi ponapraviti od davna zapuštenu crkvicu sv. Roka, jer da je to davni njihov zavjet, da bi se mogla ove godine na dan sv. Roka početi govoriti u njoj sv. misa; budući da su sve pripravili za dotičnu radnju”. U 15-ak dana, do blagdana naslovnika crkvice, sagrađena je crkvića u sadašnjem obliku. Voditelju radova, zidaru J. B., isplaćeno je 151 for. Staroj crkvici, koja je ostala u središnjem dijelu sadašnje, dodana je apsida, produžena i povišena lađa te pročelje sa zvonikom na preslicu. Zvono, teško 41 kg, nabavljeno je u ljevaonici J. Cukrova u Splitu.

Perić se brinuo i za zavjetnu crkvu sv. Lucije u mjestu, premda je njezin beneficij pripadao ceremonijaru hvarske katedrale. Tadašnji je biskup-ordinarij izričito kazao Periću da mu — na ime celebriranja *ad intentionem offerentium* — pripada sva milostinja, koja se na dan naslovnika te crkve skupi od hodočasnika iz istočnih otočkih mjesta. Jedino je obvezan da se na taj dan pobrine za misnika, ako bi osobno bio spriječen. Uza sve to, Perić se tom milostinjom — osim propisanog stipendija — nikada nije okoristio, nego bi ju potrošio za održavanje dotične crkve.

Neposredno prije Perićeva dolaska u Gdinj, udijelio je Franjo Josip I.,¹³ na molbu crkvinarstva, iznos od 200 for. za izgradnju kamenih grobnica na (danas starom) mjesnom groblju. Dotični radovi izvodili su se za Perićeva službovanja i potpuno su dovršeni u svibnju 1887. godine.

Preselivši se u novu župsku kuću, nije zapustio staru, nego je molio Ordinarijat — i bilo mu je udovoljeno — da mu je dopusti iznajmiti za žandarmerijsku postaju. Tako bi se dotična zgrada održavala isplatom najamnine.

Crkvene objekte Perić je opskrbljivao solidno izrađenim umjetninama. U Freisingu kraj Münchena nabavio je 1889. g. od Augusta Kraftha (Atelje za crkvenu umjetnost) kipove Uskrllog Krista i sv. Roka te na platnu uljem naslikanu kompoziciju Božjega groba. Stajala je 300 for., koje je predsjednik crkvinarstva u tu svrhu posljednjih godina skupljao po selu.

13. Isti je 1875. g. župskoj crkvi darovao veliku pokaznicu.

Crkveni inventar nije nabavljao isključivo crkvenim novcem, nego je u tu svrhu ulagao i vlastita novčana sredstva. Među brojnim manjim predmetima, za koje je u inventarima zapisao da su njegov dar crkvi, izdvojimo viseći stakleni luster za 4 svijeće, vrijedan 22 for. Za već spomenuti metalni luster u novoj crkvi doprinio je 10 for. i platio troškove prijevoza. Da ne opterećuje crkvenu blagajnu, koja mu je znala biti dužna, podmirio je carinsku pristojbu za spomenuti Božji grob.

Živeći u staroj kući, osobno je na njoj financirao najnužnije popravke. Tako je tijekom 1888. g. u tu svrhu utrošio 61 for. Brinuo se i za krov stare crkve, dok je ona fungirala kao župska. G. 1889. vlastitim je novcem kupio 800 komada novoga crijepa, da se njime promijene dotrajali crijepovi. Mještanima, koji su dobrovoljno pomagali u tom poslu, davao je hranu, plaćao majstore i pribavljao sve što je u tom poslu trebalo, potrošivši ukupno 120 for. Javljujući Ordinarijatu o pretresanju krova, zaključuje: „Potpisani ovo izvješćuje, ne dao Bog, za kakvu pohvalu, nego neka ostane upisano u Zapisniku, kad se crkva popravljala.”

U Peričevoj, naprijed korištenoj, dokumentaciji ima mnogo podataka o nje-mu kao graditelju, uzdržavatelju i obnovitelju crkvenih objekata. Ističući njegove zasluge na tom području, može se ponoviti ono što je rečeno kad je bilo govora o njegovoj karitativnoj djelatnosti. Naime, jedino je Sveznajućem poznato koliko je Perić uložio vremena, energije, zdravlja, sredstava i nastojanja, dok je Gdinjanima sagradio dotične crkvene objekte.

Zaslужan za mjesnu školu i poštu

Osim neprolaznih zasluga na izgradnji crkvenih objekata, Perić je također začetnik škole i pošte, koje imaju neprekinuti slijed iz vremena njegova župnikovanja. Indirektno je i pokretač gradnje dotičnih zgrada (koje su sagrađene poslije njegova odlaska iz župe), ali u prvom redu idejni začetnik spomenutih ustanova u mjestu. K tomu, osobno je bio pomoćni učitelj i poštari, dok te službe nisu preuzeli određeni kvalificirani pojedinci.

Prvi spomen u Peričevoj administraciji o njegovoj učiteljskoj djelatnosti imamo već u prvoj godini njegova boravka u Gdinju. Tada je on upravitelj škole, koja se za obuku koristila unajmljenom prostorijom u staroj župskoj kući.

U studenom 1890. g. dostavlja Zemaljskomu školskom odboru u Zadru molbu župljana, da im se u mjestu uspostavi redovita muška pučka škola ili barem mješovita, i to što prije, naime početkom šk. god. 1891/92. Ponovno se u istom predmetu, poslije godinu i pol dana, obraća Kotarskomu učionskom vijeću u Hvaru. Molba je pučanstva bila načelno uvažena, ali joj se nije moglo odmah udovoljiti s nedostatka učiteljskog kadra, kojim se moraju pokrivati potrebe već postojećih škola. Uvidjevši da bi, iz navedenog razloga, mjesto tko zna koliko dugo moglo ostati bez škole, „a istodobno uvidjev da ovo selo izostaje puno nazad u ma bilo kakvu nauku i prosvjeti, a napokon uvidjev da ovaj puk misli da mu ta

manjkavost dolazi od župnika, kao da bi se on za to malo brinuo", Perić se, dopuštanjem Ordinarijata, prihvatio poučavanja djece početkom šk. god. 1892/93., kao pomoćni pučki učitelj, dok se ne uspostavi redovita škola. S veoma oslabljenim vidom — služio se, kako piše, naočalima broj 14 — upustio se u taj posao, premda „ne uživa kolosalno zdravlje.”

Poučavao je djecu, mladiće i odrasle u pisanju i čitanju te što god u računanju radnim danom, osim četvrtkom ujutro i na blagdane preko sedmice (naravno, i u slučaju spriječenosti kojom župničkom službom ili bolešću). Ujutro je od 10 do 12 sati bila školska obuka u staroj župskoj kući za polaznike iz predjela Visoke i ostalih istočnih zaselaka, a uvečer također dva sata u predjelu Dugi dolac. Poučen prethodnim negativnim iskustvom, poučavao je na dvama mjestima da se djeca iz raznih zaselaka ne bi međusobno fizički obračunavala, ali i zbog toga što bi — zbog udaljenosti od župske kuće — veoma mali broj onih iz Dugog doca pohađao nastavu. Nadležni školski forum nabavio je dvije školske table i 4 kg krede, a ostali pribor nabavili su sami polaznici škole.

Početkom šk. god. 1895/96. obznanjuje Kotarsko poglavarstvo da, uz najbolju volju, iz zdravstvenih razloga ne može dotične školske godine poučavati seosku djecu. Razlog njegova odustajanja bio je grdni katar u plućima, koji mu se svakog ljeta vraćao do životne opasnosti, zato piše: „Ako bih se opet pomoćnog poučavanja primio, tad bih za sigurno sam sebi grobnicu otvorio.”

Napokon se, početkom studenoga 1896. godine, otvorila mješovita pučka škola s redovitim učiteljem. Perić je u toj školi predavao samo vjeronauk, a od nadležnih je bio imenovan mjesnim školskim nadzornikom, s obvezom da formira mjesno učionsko vijeće s predsjednikom i potpredsjednikom.

Kako izlazi iz Perićeva *curriculum vitae*, priložena molbi za umirovljenje, u dva je navrata, naime od 1885. do 1888. i od 1892. do 1893. godine, besplatno bio pomoćni pučki učitelj, ukupno četiri školske godine.¹⁴

Što se tiče Perićeve službe pomoćnog poštara, iz njegovih službenih spisa ne možemo točno znati koliko ju je godina obavljao. Svakako je to činio prije 1894. godine, kad se otvorila pošta u Bogomolju (do tada je Gdinj bio upućen na poštu u Jelsi). Navedene, naime, godine obznanjuje Ranateljstvo pošta i brozjava u Zadru da je unaprijed za nj „suvišno i zanovijetno držati poštu” i zato da se te službe odriče. Razlog više za takav postupak bio je i njegov slabi vid, uslijed čega nije mogao točno izvršavati preuzetu dužnost. Župljani su bili nezadovoljni njegovim napuštanjem dotične službe, jer su tako sporije primali poštu.

Početkom 1896. g. ponovno je uspostavljeno nošenje pošte iz Jelse u Sućuraj i obratno, pa Perić prihvaća da se na nj, kao i prije, šalje za Gdinj pošta i novac, na njegovu odgovornost. U tu je svrhu prodavao biljege i ostale poštanske tiskanice, u čemu je išao na ruku župljanima.

14. O Perićevu poučavanju u školi usp. R. RADOVANOVIĆ, Gdinj (građa za obradu). Hvar 1978., 73-76.

Na službi pomoćnog poštara definitivno se zahvalio u siječnju 1898. g. s obrazloženjem da je za nj, iz zdravstvenih razloga, naporno otpremati poštu 4 puta sedmično, kad je zbog toga srijedom i nedjeljom ustajao još za mraka. Nadalje, dotična ga je služba ometala u izvršavanju profesionalnih dužnosti. Kao posljednji razlog odreke na toj službi navodi da su „neki od seljana stali sumnjati kao da bi im netko zadržavao ili otvarao listove”.

Dok je bila u gradnji nova župska kuća, molio je nadležni pokrajinski poštanski forum u Zadru da bi novoosnovani poštanski ured bio blizu nove župske crkve. Netom se početkom 1900. g. uselio u novu župsku kuću, Ordinarijatu se obraća molbom da dopusti iznajmiti jednu sobu za poštanski ured, dok se uskoro ne sagradi zgrada u tu svrhu. Za uspostavljanje poštanskog i brzojavnog ureda „selo se obvezuje, pače do potrebe i sami župnik, doprinijeti sav odnosni trošak”. U travnju 1901. g. otvorena je pošta u Gdinju, koja se za svoj ured služila sjevernom prostorijom u prizemlju nove župske kuće.¹⁵ Prvi poštanski službenik bio je mještanin N. V., kojega je na tu službu predložio Perić.

Zaključak

Upoznavši Perićevu višestruku djelatnost, a znajući prošlost Gdinja, biva nam jasno da je upravo on najzaslužnija osoba za mjesto otkad ono postoji.¹⁶ Ne isključujući ostale njegove aktivnosti, najviše je zadužio Gdinj izgradnjom crkvenih objekata. U njih je uložio dosta vlastitog novca i nastojao da se udio župljana u dotičnim gradnjama svede na minimum. Tako je u vezi s financiranjem gradnje župske kuće Poglavarstvo obznanilo župnika da je „dotični iznos najmanji teret, koji su župljani dužni po opstojećim propisima poduzeti za bogoštovne gradnje”.

Non omnis moriar (Neću čitav umrijeti), pjevao je Horacije, misleći na svoja djela koja će ga nadživjeti. dNova crkva i nova župska kuća u Gdinju svojevrstan su spomenik Periću¹⁷ i trajan svjedok njegova požrtvovna rada. U znanstvenoj literaturi o dotičnim objektima čitamo: „Nova ž. kuća još danas izgleda pravom seoskom vilom, kojoj po tehničkoj izradi ima malo premaca na cijelom otoku Hvaru. Ima modernu gustirnu s filtrom za filtriranje kišnice. Svi su Gdinjanima zavidjeli na lijepim objektima, kao što su nova ž. kuća i nova crkva.”¹⁸

15. Poštanski je ured imao ulazna vrata na pročelju župske kuće, lijevo od glavnoga kućnog ulaza. Kad se poštanski ured više nije služio tom prostorijom, dotična su vrata zazidana i na njihovu je mjestu danas prozor.

16. Najstariji, iako indirektni, spomen Gdinja jest iz 1331. godine, u ondašnjemu Statutu hvarske komune. Ups. J. BOGLIĆ, *Studi storici sull' isola di Lesina*, Zadar 1873., 35-36, 126, 150.

17. HORACIJE: *Exegi monumentum aere perennius*.

18. R. RADOVANOVIĆ, Gdinj, Hvar 1972., 106 i 108.

Ipak je Perić najmanje uživao blagodati objekata koje je sagradio. U novoj župskoj kući stanovao je 3 i pol godine (poslije 16 godina boravka u staroj kući), a u novoj crkvi obavljao je bogoslužje svega pola godine. Bio je svjestan da spomenute zgrade ne čini za sebe. U jednoj od brojnih molba – kojima je od nadležnih građanskih vlasti molio financijsku pomoć u gradnji objekata – napisao je i ovo: „*Potpisani kad ide iz Gdinja, ništa sa sobom ne odnosi, sve ostaje u mjestu.*” U vezi s Perićem, kao graditeljem objekata, na sve se njegove nasljednike (s piscem ove studije ima ih 12) mogu primijeniti Kristove riječi: „Drugi su se trudili, a vi ste ušli u plod njihova truda” (Iv 4,38).

Svojom karitativnom djelatnosti Perić se potvrdio kao potpun svećenik, koji drugima prednjači vlastitim primjerom. „Tuđa ga je suza dirala u srce”, kako pjeva svećenik Gregorčić. Mali puk neprevarljivo je osjećao da će u njemu naći svoga dobrotvora, zaštitnika i branitelja.¹⁹ Preko svoga župnika, koji je posjedovao veoma razvijen osjećaj za braću u potrebi, župljani su gotovo opipljivo osjećali dobrotu Onoga, koji je „prošao zemljom čineći dobro” (Dj 10,38).

Radeći kao pučki učitelj, Perić se priključio nepreglednim svećeničkim redovima, koji su se diljem kršćanskog svijeta stoljećima bavili prosvjetnim radom.²⁰ U tomu je nastavio praksu svojih prethodnika u Gdinju, koji su samoinicijativno i neredovito – u svojstvu tzv. pomoćnih učitelja – držali privatnu školu još u 40-tim godinama 19. st.²¹

Što se tiče Perićeve poštanske djelatnosti, bilo bi zanimljivo istražiti da li je još koji svećenik obavljao tu službu. Perić se i toga posla prihvatio nasljedujući primjer velikog Apostola, koji je „svima postao sve” (1 Kor 9,22), znajući da je svećenik „čovjek za druge” (*Non solum sibi vivere, sed aliis proficere*).

Maksimalno iskorištavajući svoje sposobnosti, Perić je dao trajan doprinos općem dobru na mnogim područjima ljudske djelatnosti. U povijesti kršćanstva on je tek jedan od bezbrojnog mnoštva Bogu posvećenih osoba, po kojima je Crkva toliko dobra učinila ljudima. U svojim mnogostrukim aktivnostima na korist bližnjega, kao da je bio motiviran riječima pape Pavla VI.: „Crkva cijeni čovjeka više nego itko drugi!”

Ostajemo zadivljeni nad svime što je Perić učinio u 15 godina župnikovanja u Gdinju. Nešto slično teško bi se našlo možda i u domovinskim razmjerima, pogotovo kad ne zaboravljamo njegovo, nimalo zavidno, zdravstveno stanje i slabu vid. U don Andriji (grčki *adreios* znači muževan, hrabar, srčan, postojan) nalazimo pravu primjenu izreke *nomen omen*. Svojim životom i radom opravdao je značenje svoga imena. Koja se energija krila u njegovu boležljivu tijelu, izmučenu raznim bolestima! Tu se susrećemo s medicinskim slučajem kompenzacije

19. „Veliki se čovjek poznaje po tome kako postupa s malima” (T. CARLYLE).

20. Svećenstvo to čini i danas u mnogim zemljama, gdje Crkva ima svoje školstvo.

21. O prosvjetnom radu gdinjskih župnika usp. R. RADOVANOVIĆ. Gdinj, Hvar 1978., 66.

svojom natprosječnom aktivnošću Perić je uspostavio narušenu tjelesnu ravnotežu i nadoknadio zdravstvena oštećenja! Na njegov angažman i Vergilije bi primijenio svoj aforizam: *Fervet opus* (Rad vrije)!

Kad bi jednim izričajem trebalo ocijeniti Perićev višestruki rad, poslužili bismo se starom formulacijom: *in spiritualibus et temporalibus benemeritus* (veoma zaslužan na duhovnom području i s obzirom na materijalna dobra). Doista, „čovjek je ono što čini” (A. Malraux). Neka zaslužno otpočine od svojih napora, jer ga slijede njegova djela! (usp. Otk 14,13). Po njima nam i danas, iako u vječnosti, glasno govori.²²

22. U vezi s dvjema obljetnicama, u povodu kojih se objavljuje ovaj rad, na pročelje župske kuće u Gdinju postavljena je spomen-ploča slijedećeg sadržaja:

**DON ANDRIJI PERIĆU (ŽIVOGOŠĆE 1843. – SPLIT 1918.)
PODUZETNU I ZASLUŽNU ŽUPNIKU GDINJA (1888. – 1903.)
UZORNU SVEĆENIKU I ZAŠTITNIKU SIROTINJE
GRADITELJU OVE KUĆE I NOVE ŽUPSKE CRKVE
UTEMELJITELJU MJESNE ŠKOLE I POŠTE
ŽUPSKA ZAJEDNICA GDINJ 1988.**